

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI „WIEK XIX I TEGOCZEŚNI
POECI». SYTUACJA TWÓRCZOŚCI POETYCKIEJ W LATACH 1864–1894”
(POZNAŃ, 5–7 GRUDNIA 2016)

KONFERENCJA NAUKOWA „Wiek XIX i tegocześni poeci». Sytuacja twórczości poetyckiej w latach 1864–1894” odbyła się w dniach 5–7 grudnia 2016 roku w Poznaniu (spora część materiałów konferencyjnych jest opublikowana w niniejszym tomie – red.). Została zorganizowana przez Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski i Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Filologiczno-Filozoficzny Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza, pod którego auspicjami pracuje grupa historyków literatury, wspierana przez dr. Piotra Kopszaka (Muzeum Narodowe w Warszawie), powołana w ramach grantu NPRH 11H 11 013880: *Poezja na marginesie cywilizacji. Degradacja i odrodzenie twórczości poetyckiej w latach 1864–1894 (podstawa bibliograficzno-materiałowa)*.

Celem sesji, w której wzięli udział uczeni z krajowych i zagranicznych ośrodków, było między innymi podsumowanie wyników kilkuletnich badań międzyuczelnianego zespołu nad sytuacją poezji w drugiej połowie XIX wieku i skonfrontowanie ich z dokonaniem zaproszonych gości – specjalistów w tej dziedzinie. Organizatorzy wyznaczyli dość szerokie ramy tematyczne konferencji, proponując między innymi refleksję nad rolą poezji i poetów w nowoczesnym społeczeństwie oraz nad zjawiskiem ich wykluczenia w dobie postycywnowej w szerokim – filozoficznym, historycznym i socjologicznym – kontekście. W założeniu, które znalazło swe odbicie w programie wydarzenia, sesja miała być też poświęcona krytyce literackiej i jej udziałowi w kreowaniu historycznoliterackiego stereotypu poezji okresu pozytywizmu jako rodzaju twórczości podrzędnej w stosunku do prozy tamtego okresu. Uwagę zwrócono również na związki ówczesnej liryki i epiki wierszowanej z tradycją, zarówno tą dawną, jak i najbliższą – tu szczególna rola przypadła, rzecz jasna, spuściznie romantyków, a także postaciom poetów romantycznych. Oprócz tego rozległego horyzontu czasowego, w którym postanowiono rozpatrywać poezję lat 1864–1894, zakreślono też wstępnie szeroki zasięg geograficzny, uzna-

jąc, że sytuacja poezji krajowej była analogiczna do sytuacji poezji w innych literaturach narodowych, próbując ponadto zaznaczyć nieodkryte lub niedokładnie do tej pory naświetlone konteksty europejskie. Te przekrojowe zagadnienia miały być uzupełnione refleksją nad dorobkiem poszczególnych twórców i krytyków – zarówno najbardziej znanych, jak i tych często niesłusznie zapomnianych. Ambitne założenia odzwierciedliły się w bogatym programie konferencji, w której przygotowanie zaangażowali się także studenci z Koła Cyklistów i Finesieclistów, działającego w IFP UAM: Aleksandra Sikorska, Aleksandra Białek, Jacek Muszkieta, Jan Łodziński i Szymon Czaplicki, a także Błażej Borsuk, Marek Józefczyk i mgr Borys Szumański. Oprócz prac organizacyjnych przypadła im w udziale wdzięczna rola prezentowania gościom wybranych przez członków zespołu *Poezji na marginesie cywilizacji* zapomnianych utworów poetyckich z epoki. Tak więc pożytkowi poznawczemu towarzyszyły przyjemności natury estetycznej – zgromadzeni na sesji badacze i miłośnicy literatury XIX wieku mieli okazję nie tylko do wymiany myśli, lecz także do obcowania z głośno czytаныmi, a nieznanymi wierszami.

Poniedziałkowe obrady w Salonie Adama Mickiewicza w Collegium Maius otworzył dyrektor Instytutu Filologii Polskiej prof. UAM dr hab. Zbigniew Kopeć oraz Prodziekan Wydziału, prof. dr hab. Jerzy Fiećko. Uczestników powitał też kierownik Zakładu Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski – prof. dr hab. Radosław Okulicz-Kozaryn. Konferencja rozpoczęła się od przedstawienia historii i założeń projektu *Poezja na marginesie cywilizacji*, realizowanego pod jego kierownictwem. W pierwszym wystąpieniu – *Zaczęło się od bazy PNA MC. Mapy topik w badaniach humanistycznych* – dr Piotr Kopszak mówił o strukturze internetowej bazy bibliograficzno-materiałowej tworzonej w ramach projektu, zaprogramowanej w oparciu o koncepcję *topic maps*. Następnie dr hab. Urszula Kowalczyk (UW), prof. dr hab. Tomasz Sobieraj (UAM), prof. dr hab. Radosław Okulicz-Kozaryn (UAM) i dr Katarzyna Kościewicz (UwB), reprezentujący zespół badawczy, scharakteryzowali założenia i kolejne etapy przedsięwzięcia, poczynszyszy od pierwszego seminarium poświęconego Piotrowi Chmielowskiemu, które odbyło się w 2010 roku i zainicjowało między innymi cykl seminariów i konferencji poświęconych poezji lat 1864–1894.

Część problemową spotkania naukowego zainaugurowała prof. dr hab. Krystyna Bartol (UAM) wystąpieniem *Dylematy epikurejczyków: wokół zagadnień miejsca poezji w świecie starożytnym*, ukazując równie ważne, co platońskie, choć mniej dzisiaj znane, filozoficzne źródła niechęci starożytnych i ich spadkobierców do poezji. O wykluczaniu poetów z nowoczesnego społeczeństwa Francji drugiej połowy XIX wieku mówiła mgr Martyna Lemańczyk (UAM, Stowarzyszenie Tłumaczy Literatury), prezentując autorski przekład słynnego, a nieprzyswojonego dotąd polszczyźnie zbioru szkiców Paula Verlaine’a *Les poètes maudits*. Na zarysowanym w ten sposób szerokim tle kulturowym polskich „poetów na ławie oskarżonych” przedstawił dr hab. Marek Wedemann (UAM), który poświęcił swój referat wnikliwej analizie wątków poetyckich w *Listach o literaturze* Elizy Orzeszkowej.

O nieustalonych w epoce granicach krytyki literackiej i jej pokrewieństwie z historią literatury mówiła dr hab. Urszula Kowalczuk. Badaczka zastanawiała się między innymi nad niektórymi aspektami kształtowania się języka opisu dzieła poetyckiego, a także refleksji metakrytycznej. Dr Marcin Jauksz (UAM) swą uwagę skierował na działalność krytycznoliteracką Antoniego Gustawa Bema na łamach „Prawdy” w latach osiemdziesiątych XIX wieku. Referat na temat trzech kluczowych pojęć i trzech koncepcji metapoetyckich zaproponowanych przez polskich krytyków w wypowiedziach na temat poezji przedstawił natomiast prof. dr hab. Tomasz Sobieraj, interpretując głosy trzech znaczących w tym kontekście postaci, a mianowicie Antoniego Pileckiego, Stanisława Grudzińskiego i Piotra Chmielowskiego. Tę część sesji znakomicie uzupełniło pokrewne pod względem tematycznym wystąpienie dr. Dawida Marii Osińskiego (UW), który kontynuując swe badania nad tradycją wieku rozumu, tym razem szukał odpowiedzi na pytanie *Jakiego Oświecenia potrzebują dyskursy krytycznoliterackie drugiej połowy XIX wieku*. Płynne przejście od zagadnienia krytyki literackiej do praktyki pisarskiej zapewniła dr Katarzyna Kościewicz – badaczka sformułowała uwagi na temat poezji na łamach postyczniowej prasy codziennej, szczególnieją atencją obdarzając „Kurier Warszawski”.

Spójny blok problemowy stworzyły też referaty zaprezentowane w kolejnej części sesji – po krótkiej przerwie dr hab. Brigita Speičytė (Instytut Litewskiej Literatury i Folkloru w Wilnie) pochyliła się nad związkami poezji litewskiej oraz polskiej, poszukując na przykładzie twórczości Maironisa przyczyn odwrotu poetów postromantycznych od polskiej tradycji literackiej. Następnie dr Mateusz Bourkane (UAM) zaprezentował słuchaczom wiersz poświęcony straconemu w grudniu 1864 roku w Kownie dowódcy powstańcemu, księdzu Antoniemu Mackiewiczowi. Z kolei przedmiotem zainteresowania dr. Jazepa Januszkiewicza (niezależnego naukowca z Rakowa na Białorusi) stał się dorobek twórcy białorusko-polskiego, Wojniśława Sulimy Sawicz-Zabłockiego.

Wtorkowe obrady rozpoczął prof. dr hab. Krzysztof Trybuś (UAM), którego referat dotyczył postaci Cypriana Norwida i jego obrony poezji. Kolejna wielkość epoki, Józef Ignacy Kraszewski, została ukazana w niecodziennym kontekście przez dr Magdalенę Rudkowską (IBL PAN) – badaczka zajęła się spuścizną pisarza pierwszorzędnego, ciągle inspirującego historyków literatury do nowych poszukiwań, a mimo to w potocznym odbiorze wciąż niekojarzonego z twórczością poetycką. Tekst przygotowany przez nieobecną na sesji prof. dr hab. Dorotę Samborską-Kukuć (UŁ) *O użyteczności poezji „na marginesie cywilizacji”* odczytał dr Dawid Maria Osiński.

Trzy kolejne wystąpienia dotyczyły szeroko rozumianej społecznej funkcji poezji postyczniowej. Pierwsze, przedstawione przez prof. UAM dr hab. Magdalенę Piotrowską, zostało poświęcone wierszom Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, publikowanym w latach 1881–1894 na łamach organu związku – w miesięczniku „Przewodnik Gimnastyczny «Sokół»”, wydawanym we Lwowie. Drugie, które za-

prezentowała dr Zofia Dambek-Gialleis (UAM), dotyczyło twórczości dla najmłodszych czytelników (badaczka odwołała się w nim do swoich badań prowadzonych na materiale z warszawskiego czasopisma „Przyjaciel Dzieci”). Ostatni referat przed przerwą wygłosiła dr Joanna Zajkowska (UKSW), która na podstawie publikacji zamieszczanych w „Tygodniku Ilustrowanym” scharakteryzowała sztandarowy gatunek poezji pozytywizmu – obrazek poetycki.

Kolejnym referentem był prof. dr hab. Tadeusz Budrewicz (UP im. KEN), który już od lat przywraca poezję drugiej połowy XIX wieku refleksji badawczej i szerszemu obiegowi czytelniczemu. Tym razem, wykorzystując obfity materiał dowodowy, uzyskany w czasie rozlicznych kwerend czasopiśmiennych, skupił się na odpowiedziach redakcji, kierowanych do adeptów sztuki poetyckiej. Często żartobliwe lub złośliwe, zostały uznane przez badacza za ważne kulturalno-społeczne zjawisko i scharakteryzowane jako osobny gatunek wypowiedzi. Następnie mgr Magdalena Pawłowska (UW) zaprezentowała referat, w którym w twórczości humorystycznej Bolesława Prusa dopatrywała się korzeni jego koncepcji „poetyczności”. Podobnych wartości estetycznych w poezji lat 1864–1894 poszukiwała dr Eliza Kącka (UW), autorka referatu o Mikołaju Biernackim *Rodość – satyryk w czasach postpoezji*. Badania nad satyrą i pismami humorystycznymi zdominowały popołudniowe obrady. Dr hab. Marek Kochanowski (UwB) przyglądał się jednemu z typów antropologicznych obecnych w wierszach okresu pozytywizmu – odwołując się do utworów drukowanych w lwowskim „Szcztuku”, zrekonstruował wizerunek bohatera zwanego Gogiem, prof. UO dr hab. Marek Dybizbański zaprezentował zaś przygotowany wspólnie z prof. UO dr hab. Sabiną Brzozowską referat na temat małych form dramatycznych w „Musze” i „Kolcach”.

Spory zakres problemowy objęły także obrady, które odbyły się ostatniego dnia konferencji. Najpierw we fragmentach została odczytana *Krótką historia „Samo-bójców i marzycieli” (ze wspomnień autora antologii)*, którą nadesłał prof. dr hab. Jan Tomkowski (IBL PAN). Później głos oddano prof. dr hab. Arkadiuszowi Ba-głajewskiemu (UMCS) – badacz zinterpretował zapomniany poemat Kornela Ujejskiego *Grzela [...] Rok 1846*, zastanawiając się przy tej okazji nad problemem wykluczenia twórczości poromantycznej w drugiej połowie XIX stulecia. Bohaterami kolejnych wystąpień byli Andrzej Roch Świętochowski, ukazany w referacie nadesłanym przez dr. Mirosława Sosnowskiego (Stowarzyszenie Przyjaciół Twórczości Jana Kasprowicza) jako poeta dziedziczonej traumy, oraz Aleksander Michaux, którego wizerunek zawarty w wypowiedziach krytyków literackich zrekonstruowała dr Marta Barańska (IBL PAN).

W harmonogramie konferencji o poezji w okresie pozytywizmu nie mogło, rzecz jasna, zabraknąć wypowiedzi na temat twórczości kobiet, choć trzeba zaznaczyć, że dokonaniem poetów badacze poświęcili zdecydowanie więcej uwagi. W centrum zainteresowania doc. Iryny Bohdanowicz (Białoruski Uniwersytet Państwowy w Mińsku) znalazła się liryka Gabrieli Puzyniny; dr hab. Maria Berkan-Jabłońska (UŁ) zaprezentowała referat poświęcony wierszom poetek i tekstom kry-

tycznym na ich temat, publikowanym w prasie popularnej. Jednym z punktów programu sesji było też spotkanie z poetą, krytykiem i historykiem literatury, dr. Przemysławem Dakowiczem (UŁ); dyskusję z nim poprowadziła mgr Marita Rynowiecka-Słaby.

Ostatnia część spotkania zaczęła się od wystąpienia prof. UAM dr. hab. Wiesława Ratajczaka. Badacz ukazał w nim obraz Artura Oppmana, daleki od stereotypowego wizerunku piewcy Warszawy, przyglądając się zwłaszcza zjawisku elegijności w twórczości Or-Ota. Zaraz potem projekt monografii o intrygującym i ważnym, lecz wciąż nieznanym szerokiemu gronu twórcy – Włodzimierzu Stebelskim – przedstawiła mgr Wiktoria Stoszek (UAM), a po niej mgr Rozalia Wojkiewicz (UAM) wydobyła na światło dzienne frapujący przejaw fascynacji wiekami średnimi w wieku pary i elektryczności, której wyraz dał w 1872 roku Adam Asnyk w prelekcji *O rozkwicie średniowiecznego romantyzmu w południowej Francji*, opublikowanej w krakowskim „Kraju”. Uczestnicy sesji mieli także okazję wysłuchać referatu dr hab. Małgorzaty Okulicz-Kozaryn (UAM) – autorka pracy o młodopolskim scjentyzmie zabrała głos na temat *Wiedza i poezja w „Życiu” warszawskim*. Artykuł o Waławie Rolicz-Liederze, nadesłany przez prof. dr hab. Annę Czabanowską-Wróbel (UJ), rozpatrującą twórczość poety przez pryzmat kategorii zapóźnienia i nowoczesności, odczytał dr hab. Marek Wedemann. Konferencję zamknęła mgr Karolina Karpińska (UAM) wystąpieniem na temat ważkiego aspektu współbrzmienia poezji i muzyki – jej referat dotyczył osoby i twórczości Fryderyka Chopina jako inspiracji dla utworów poetyckich drukowanych w latach 1884–1894 na łamach „Echa Muzycznego, Teatralnego i Artystycznego”.

Marta Barańska
(Instytut Badań Literackich PAN)

“«19TH CENTURY AND THE POETS OF THE TIME». THE SITUATION
OF POETIC ART IN THE YEARS 1864–1894,”
(POZNAŃ, 5–7 DECEMBER 2016) – CONFERENCE REPORT

prepared by Marta Barańska (Institute of Literary Research, Polish Academy of Sciences)
e-mail: marta.baranska@ibl.waw.pl

ABSTRACT

This report regards the academic conference entitled “«19th century and the poets of the time». The situation of poetic art in the years 1864–1894,” which took place 5–7 December 2016 organized by Faculty of Positivism and Young Poland, Institute of Polish Philology (Adam Mickiewicz University, Poznań) under the auspices of Adam Mickiewicz Literary Society.

KEYWORDS

Adam Mickiewicz Literary Society, Adam Mickiewicz University (Poznań),
scientific life